

ИЗ КРИВИЧНОГ ПРАВА У ЗЕМЉИ ПАВЛОВИЋА

Босна је на крају XIV в. и у XV в. све до пада под турску владавину, била подручје феудалне расцепканости и перманентних ратних дејстава.¹ Један узбуркан и подељен свет, сличан неким другим деловима тадашње Европе, пун верских и догматских разлика, феудалних размирица и сплетки, борио се за опстанак у тешким и грубим условима неизвесне свакодневице.² Одвијали су се немилосрдни судари између војски суседних држава, као и између обласних господара у оквиру једне државе. Наоружане групе из пограничних предела су залазиле на туђе државне територије и враћале се одатле са пленом. У другој половини XIV в. нови освајачи се већ устаљују на истоку и њихово ширење према Босни постаје све извесније.³ Поред војних операција стално је била присутна жива активност у дипломатији. Воде се преговори о савезништву, траже се посредници за склапање примирја, често се изневеравају претходни савезници и прелази на страну дојучерашњих непријатеља. Свечано обећавање верности уз многе и страшне заклетве неретко се завршава сукобима због угрожених интереса. Долази до насилног смењивања владара, истицања више претендената на наслеђе упражњеног

¹ С. Ђирковић, *Историја средњовековне босанске државе*, Надмоћ обласних господара 1391-1422, СКЗ, Београд 1964, 166-250.

² *Исто*, 204-226, 240-250. С. Ђирковић, *Русашка госиода*, Историјски часопис, књ. XXI, Београд 1974, 5-17. Ђ. Тошић, *Средњовјековни животи у Шребињској области*, Зборник радова, књ. 12, Историјски институт САНУ, Београд 1995, 77-855.

³ Ђ. Тошић, *Босна и Турци од Косовске до Ангорске бишка*, Зборник за историју БиХ, 1, Београд 1995, 85-97.

престола, па отимања око поделе власти и прерасподеле моћи. У свим тим догађањима у Босни су чести узроци међусобних обрачуна били приходи од рудника или закупа царина по трговима, као и од разних дажбина.⁴

Војске су крстариле по целом Балкану, па и по укупној територији *русага босанског* доносећи тешкоће и смрт, рањавања, пожаре, болести и несрећу.⁵ Истакнута властела се ослањала на војну вештину, али и на паметно пласирани капитал, најчешће у Дубровнику, као и на веште-дипломатске потезе.⁶ Осећај опште опасности се ублажавао тежњом да се на неки начин обезбеди крхка правна сигурност. Размењују се документа којима се утврђују трговачке повластице, описују постојеће или дају нове. Обласни господари обећавају безбедност на сопственој територији и нуде повољне услове за пословне људе и њихов рад. Потписници се заклињу да неће прекршити своју задату реч, позивају се на своје родитеље и прародитеље, њихове преузете уговорне обавезе или договоре. Касније следе инциденти, позивања на сведоке, посредовања, измирења, па онда опет нови договори.⁷

Породица Павловић је као моћна феудална сила била уклопљена у свет коме је по свему припадала.⁸ У сачуваним

⁴ С. Ђирковић, *Историја*, 227-240.

⁵ Провале турске војске су посебно отежавале стање становништва на Балкану. И. Божић, *Дубровник и Турска у XIV и XV веку*, Београд 1952. После битке на Марици, а поготово после Косовске битке притисак турске војске све више јача, Раде Михаљчић, *Маричка битка*, Историја српског народа, I, 593-602. Ј. Калић, *Страх шурски после Косова*, Свети кнез Лазар, Споменица о шестој стогодишњици Косовског боја 1389-1989, Београд 1989, 185-191.

⁶ Познато је да се племство из Србије и Босне бавило разним уносним пословима заједно са трговцима и пословним људима из приморских градова. У оквиру политичких и привредних веза племство се трудило да за себе и своју најближу околину обезбеди политички, социјални и економски статус у неким значајнијим градовима. Чак је и цар Душан био задовољан што је примљен за грађанина Републике св. Марка, што му је замерио византијски цар Јован Кантакузин. Ј. Радонић, *Међународни положај Србије у XIV веку*, Зборник у част шесте стогодишњице Законика цара Душана, САН, Београд, 13-26, 22-23.

⁷ О сложеним међусобним односима босанске властеле видети С. Ђирковић, *Историја*, Јединство и подељеност Босне, 214-226. Карактеристичне су формулације у писму војводе Радослава Павловића Дубровчанима из 1427. г. Војвода уступа пола Конавала и потврђује привилегије које су Дубровчанима дали његов отац кнез Павле и брат војвода Петар, па више пута наглашава да се опет утврђује међусобно пријатељство. Љуба Стојановић, *Старе српске повеље и писма*, Књ. I, Први део, Београд Сремски Карловци 1929, 592-606.

⁸ Ђ. Тошић, *Voјvoda Petar Pavlović, Prilog istoriji Bosne početkom XV vijeka*, *Jugoslovenski istorijski časopis*, бр. 1-2/2001, Београд 2001, 35-46. Наведени су и посебни радови о породици Павловић.

документима који се на њих односе, поред осталих важних података, налазимо и податке о наношењу штете упадима наоружаних група у туђе области, о примању туђих одбеглих зависних људи, и о потешкоћама у испуњавању гаранција за безбедно кретање трговаца и пословних људи у оквиру сопствене области.

Дубровчани у новембру 1400. г. одговарају кнезу Павлу Раденовићу на оптужбе о примању његових зависних људи. Они се бране од кнежевих тврдњи и истичу да нису примили на своје земљиште у Поповом никакве туђе људе од када су то земљиште добили и да су на њему само они људи који су ту били затечени. Ипак, како би њега убедили у своју добру вољу, а и сами проверили стање по селима, послали су упутства својим потчињенима: *да ишију ѿо всех селех и ѿо месѿех ако се кои человек ѿришл'ц наиде да се изрене ван а они у кога се наиде да се ѿедейса.*⁹ Даље се у писму објашњава да су раније већ спречавани такви случајеви и да: *смо бил зайовед ѿосѿавил да је не сме ниѿко ѿримити.*¹⁰ После уверавања да никада не би рекли неистину, Дубровчани траже да онај ко тврди да се неки туђи човек налази на њиховој територији: *дође ѿред нас ѿер да ни ѿове у кога му је ѿи человек, а ми да за ѿози оѿравимо и ѿедейсамо ѿога у кога се нађе.*¹¹ Бежање зависних људи са једног имања на друго било је камен спотицања у међусобним односима. Колико је то био дугорочан проблем и за област Павловића, видимо из још два документа. Дубровчани су 15. фебруара 1423. г. упутили војводи Радославу Павловићу писмо у коме му саопштавају да га кнез, властела и сва општина дубровачка примају за свог властелина. У писму се наводе разне међусобне обавезе, па и обавеза која се односи на примање људи војводе Радослава Павловића и његових наследника. Дубровчани истичу да неће примити ниједног Требињца или Конављанина: *од људи реченога госѿодина војводе Радосава и његова наѿрашка*¹² на свој део конављанске жупе. У пролеће исте године, 7. априла, војвода Радослав Павловић потврђује Дубровчанима раније приви-

⁹ Љ. Стојановић, н. д., 246.

¹⁰ *Исѿо*, 246.

¹¹ *Исѿо*, 246.

¹² *Исѿо*, 584.

легије и уступање половине Конавала. Том приликом војвода обећава, поред низа других важних ствари, да неће примити: *ниједнога них чловика ... на наш дио жује*.¹³ Нигде се не наводи каква је казна била прописана за онога код кога се нађе туђи зависни човек, али то и није била сврха ових докумената. Премештање зависних људи на друга имања у потрази за бољим условима живота стварало је у то доба озбиљне потешкоће и у другим земљама. У Србији је у Законнику цара Стефана Душана више чланова било посвећено управо одбеглим зависним сељацима.¹⁴ Већ у чл. 22. се предвиђа: *Људи власиџоски, који се нађу ѿ црквеним селима и кайшунима, да иду сваки своме госиодару*.¹⁵ Ово више звучи као препорука, а како нема санкције остаје нејасно шта се дешавало са онима који ту препоруку не би послушали. Ипак, у даљем тексту се строго наређује да нико не сме примити туђег човека, па чак ни цар ни царица, ни црква, ни властелин без писма царева. Онај ко би се оглушио о ову заповест, треба да се казни, *ко био*, као издајник.¹⁶ Издајника је чекала смртна казна и конфискација имовине. У чл. 141. се истом казном прети трговима, градовима и кнезовима који би примили туђег човека.¹⁷ Затим имамо одредбу која се налази само у Раковачком рукопису и којом се прописује, сасвим у духу феудалног права, казна за самог одбеглог човека: *где га нађе госиодар његов, да га осмуди и нос расиори ... а друго нишија да му не узме*.¹⁸ Патримонијална власт феудалца се потврђује у пот-

¹³ *Истио*, 588.

¹⁴ Обим овог рада не допушта свеобухватније поређење кривичноправних и правосудних система Босне и Србије на основу већег броја доступних правних извора. Због тога ће се из Србије користити само Законик цара Душана, да би се на неколико примера показале упадљиве разлике између начина регулисања кривичних дела у Србији која тежи правној унификацији и Босни у којој је развијенији систем патримонијалне власти.

¹⁵ Број чланова се наводи према нумерацији прихваћеној у науци по издању С. Новаковића, *Законик цара Стефана Душана цара српског 1349. и 1354*, Београд 1898. Превод се наводи према издању: Група аутора, *Законик цара Стефана Душана*, књ. I, Струшки и Атонски рукопис, САНУ, Београд 1975, превод Атонског рукописа, чл. 27, 171. Нов. чл. 22 = Ат чл. 27.

¹⁶ Нов. чл. 140. Ат. чл. 129, *н. д.*, 195. Нов чл. 140 = Ат чл. 129.

¹⁷ Нов. чл. 141. Ат. чл. 130, *н. д.*, 195. Нов чл. 141 = Ат чл. 130.

¹⁸ Превод се наводи према издању: Група аутора, *Законик цара Стефана Душана*, књ. III, Барањски, Призренски, Шишатовачки, Раковачки, Раванички и Софијски рукопис, САНУ Београд 1997, превод Раковачког рукописа, чл. 197, 281. Нов чл. 201=Рак чл. 197.

пуности и правом на кажњавање и начином кажњавања. Изразито строга казна предвиђена у Душановом законнику показује да се и у Србији оскудевало у радној снази и да су сељаци тражили повољније услове за живот на туђим имањима или су пак тражили запослење по градовима, у новим мануфактурама, у занатским радионицама или као кућна послуга.¹⁹ Велика разлика је постојала и у начину на који се обезбеђивала правна заштита интереса властеоског сталежа у Босни и Србији. Док се у Босни сам властелин старао за своја права, у Србији је јака централна власт својим законом одређивала и само право на патримонијално суђење и меру тог права.²⁰ Властелин је имао право да одбеглог зависног сељака казни због његовог бега са имања, али је та казна била одређена од стране централне државне власти и предвиђена законом. Тешко је рећи како је у пракси могло бити контролисано и обуздавано самовољно кажњавање зависних сељака од стране властелина. Но, свакако је постојала потреба да се спречи потпуна самосталност у патримонијалном судству, па је у Законнику нашла своје место и одредба о начину кажњавања одбеглог меропха.

У овом историјском периоду је било тешко обезбедити личну и имовинску сигурност, не само у Босни или у балканским земљама већ у целој Европи. Владари и обласни господари су желели да одрже несметани проток робе, имајући од тога значајне користи, па су се трудили да повластицама привуку и финансијски капитал и присуствен економски јаких и вештих трговаца. У области Павловића, као и у целој Босни, Дубровчани су били најважнији пословни партнери. Групе трговаца и финансијера су се бавиле разним уносним пословима по унутрашњости и кретале су се од једног до другог градског насеља, трга и рудника.²¹ Да би се послови одвијали без великих тешкоћа и на обострану корист, требало је

¹⁹ Лексикон српског средњег века, приредили С. Ђирковић и Р. Михаљчић, Београд 1999, 560.

²⁰ А. Соловјев, Законик цара Стефана Душана 1349. и 1354. године, САНУ, Београд 1980, 189-190, 271, 290-291, 335-336. Т. Тарановски, Историја српског права у Немањинској држави, II део, Историја кривичног права, Београд 1931, 68. Д. Богдановић, Душаново законодавство, Историја српског народа, књ. I, СКЗ, Београд 1981, 561-562.

²¹ Д. Ковачевић, Трговина у средњовековној Босни, Научно друштво БиХ, Сарајево 1961.

одржавати безбедност на путевима и у привредним центрима. Размењивала су се писма и издавале повеље о уређењу права и обавеза између заинтересованих страна. Међутим, лакше је било наводити пожељна обећања у документима са много добре воље, а много теже је било одржавати свакодневну будност на путним правцима кретања каравана. Поготово што и сама властела није увек држала до датих обећања. Један драстичан пример који се догодио изван области Павловића најбоље нам показује до које мере је било тешко испунити обећања о безбедном кретању пословних људи у Босни. Дубровчани 16. маја 1412. г. упућују писмо краљу Остоји и оптужују краљевог нећака Вука за убиство и пљачку Јакше Бунића. Сасвим кратак опис догађаја говори сам за себе: *чусмо а и краљевство њи могло је чути како се учини о нашем властелину о Јакши Бунићу – њојаха из Дежевице с Влком неши краљевства њи да њоиде у Подвисоки и њоне собом велико сребро и не дошав Високога, Влк Јакшу закла а сребро му узе.*²²

У Србији се, такође, посебна пажња поклањала заштити трговаца. Поред других правних извора, предвиђене су одредбе којима се регулише сигурност трговаца у више чланова Душановог законика. Ниједан човек, па ни властелин није смео ометати трговце на њиховом путу. Законик је гарантовао трговцу право да своју робу продаје по потпуно слободном режиму. Трговци су могли да иду *њо земљи царевој, да њродају и кујују како коме њрг доноси.*²³ Нико није смео да им натура новац за њихову робу, уколико би они сами желели да иду даље и да је продају на неком другом месту. Ако би неки властелин силом растоварио трговчеву робу, плаћао би новчану казну од пет стотина перпера.²⁴ Трговца нису смели задржати ни државни службеници ни властела, под претњом високе новчане казне.²⁵ Централна власт је преко својих службених лица, преко судске власти, али обавезујући и саму властелу, уводила опште мере за обезбеђење личне и имовинске сигурности.

²² Љ. Стојановић, *н. д.*, 442-443.

²³ Нов чл. 119. Ат чл. 113, *н. д.*, 191. Нов чл. 119 = Ат чл. 113.

²⁴ Нов чл. 118. Ат чл. 112, *н. д.*, 191. Нов чл. 118 = Ат чл. 112.

²⁵ Нов чл. 120. Ат чл. 114, *н. д.*, 191. Нов чл. 120 = Ат чл. 114.

Приликом разматрања неких догађања у Босни, тешко је закључити да ли се ради о обичним кривичним делима или инцидентима између становника различитих политичких целина. По тадашњим правним схватањима у Европи је разбојништво било јасно одређено као оружани напад са насилним одузимањем ствари, наношењем штете и узимањем плена. У пракси није било увек тако једноставно закључити о каквом се делу ради. Наиме, некада је за класификацију дела било важније знати ко је био починилац, него какво је дело учињено. Тако су се Дубровчани 1413. г. жалили кнезу Павлу Раденовићу да им је његов човек Радослав Бранковић нанео велику штету: *доиде крађом и самосиљем и њлени село наше на Оселник.*²⁶ Међутим, исти Бранковић је на жалбу Дубровчана упућену прво њему, одговорио да му је то наредио сам кнез Павле Раденовић.²⁷ То писмо Радосава Бранковића Дубровчани шаљу кнезу Павлу као доказ да је његов потчињени много зла учинио и да се само оправдава кнежевим наређењем.²⁸ Радослав Бранковић, међутим, у свом писму тврди да он тако нешто никако не би смео учинити на своју руку, без *Павлове речи,*²⁹ па тако један по свему разбојнички упад, прераста у гранични инцидент. У таквим условима се евентуално могао постићи договор о надокнади штете, али нема ни говора о примени неке устаљене прописане казне за кривично дело разбојништва. У другом случају марта 1416. г. Дубровчани шаљу писмо кнезу Петру Павловићу са описом догађаја о упаду кнежеве војске. Прво је брат Петров, Радослав био са војском на граници, *на међи нашега њриморја* и његова војска *не учини у земљи ни у људех ниједан квар*, али су неки његови људи *без његовог знања* оштетили дубровачке људе у Приморју.³⁰ Кнез Павле је чувши за то, *ио његовој милости,* наредио да се ствари врате и надокнади штета.³¹ Писмо се даље наставља описом познатог догађаја у коме су учествовали жупан Ђурађ и Степан Милорадовић заједно са Турцима. Пошто су са војском стали на дубровачкој међи, Дубровчани моле кнеза Петра да им пошаље заповест да не

²⁶ Љ. Стојановић, *н. д.*, 251.

²⁷ *Истио*, 252.

²⁸ *Истио*, 251.

²⁹ *Истио*, 252.

³⁰ *Истио*, 530.

³¹ *Истио*, 530.

учине неку штету. Истовремено они шаљу на увид писмо жупана Ђурђа у коме он оптужује Дубровчане да су исти као Турци и да су везали његове људе који су ишли неким послом у Стон. У писму се налази и претња да би он, Ђурађ, могао многе људе везати и поробити само да то хоће.³² Важно је приметити да у оваквој опасности пред војним упадом Дубровчани не настоје да буду кажњени они људи кнеза Радослава који су без његовог знања начинили штету. Такође нема ни посебног инсистирања да се сама штета надокнади, него се задовољавају обећањем кнеза Радослава: *а друго обешова ойравийи и ѿакои уфамо да буде.*³³ Прилике у којима се живело нису биле погодне да се ни у свести људи, ни у правном корпусу одвоје војни упади од обичних пљачки које су биле честа појава, а које су углавном чиниле наоружане групе једног или другог феудалног господара. Надокнада штете је тражена према могућностима, односу снага и тренутној ситуацији. Није било јаке централне власти која би у својим рукама држала *jus ripiendi* и својим ауторитетом обезбедила правну сигурност људи и имовине. Сваки обласни господар се у одржавању реда на својој територији управља према владајућим приликама пуним опасности. Војвода Радослав Павловић 3. новембра 1420. г. потврђује Дубровчанима уступање половине Конавоске жупе и обавезује се да ће поштовати већ утврђене трговачке повластице. Његова формулација указује на стварно стање у области безбедности људи и имовине унутар босанске територије. Он се прво обавезује: *и обешова господство ми биши срчани пријатељ и верни до века и даље* наводи да ту обавезу има: *ико мене слуша сабљудати и обарати од сваке злобе и штеће по свои моиоу држави, па се ограничава и взде где буду моки досеки.*³⁴ Дубровчани, наравно, познају то стварно стање веома добро, па утврђујући пријатељство с војводом Радославом Павловићем новембра 1420. г. набрајају како су све кнез Павле Раденовић и војвода Петар пружали заштиту Дубровчанима и наглашавају: *по свем куде им је господство могло досећи.*³⁵ Војвода Радослав Павловић 1421.г. поново утврђује пријатељство са Дубровни-

³² *Исто*, 531.³³ *Исто*, 530.³⁴ *Исто*, 567.³⁵ *Исто*, 569.

ком и објашњава како ће заувек бити њихов пријатељ и њихове трговце и људе штитити: *ѿо свои моѿои држави и всуди куди наша мошѿи море досећ и всак ѿко нас слуша да их сабљуда.*³⁶ Овакве формулације јасно указују да је општа безбедност нешто што нико и не очекује у условима који то реално не омогућавају. Властелин се труди да у својој области сачува ред онолико колико му то прилике дозвољавају. У писму од 28. фебруара 1422. г. Дубровчани се жале војводи Радославу да је његов кнез Бранко из Сокола напао на кућу њиховог кнеза у Љутој и опљачкао је, па моле да се опљачкане ствари врате. Описујући овај немили догађај они пазе да нападаче не назову разбојницима: *кнез госѿодсѿва ѿи Бранко ки је у Соколу с јунаци градскеми и к себи ѿрикуѿив јунаке од сел кои су ѿри граду ѿер у ѿнеделник ношѿију само сиљем насѿуѿише на кућу кнеза нашега на Љуѿој и кућу оним разбише с велицем наѿоном и ѿохусѿише и ѿорубише все шѿо би у кућах и ѿнесоше и кнеза.*³⁷ Даље се истиче како су сви војводини људи у Дубровнику увек добродошли и како Дубровчани нису заслужили да се са њиховим људима тако поступа, па због тога и пишу војводи и моле га да се врати оно што је узето, а да починиоци буду кажњени по војводином нахођењу, како више не би радили такве ствари: *и ѿвоја милосѿи буди ѿедейсаѿи их да они ни ини ѿакова веће не учине.*³⁸ Постоје још два писма из 1422. г., од 31. марта и 22. априла, у којима Дубровчани извештавају војводу Радослава о својим даљим перипетијама са кнезом Бранком и моле војводу да се врате опљачкане ствари.³⁹ Они се при томе стално позивају на војводину добру вољу: *и заѿо молимо госѿодсѿво ви буди ѿи милосѿи оѿравиѿи нам и освейѿиѿ нас од њега, а за нейослух његов вас својега госѿодина ѿози је на*

³⁶ *Исѿо*, 575. Ђ. Тошић у свом раду *Srednjovjekovna župa Trebinje, Prilozi*, Institut za istoriju u Sarajevu, 25/26, Sarajevo 1990, 65-101, наводи велики број података из дубровачких извора о пљачкама у тој области, нпр. нап. 64 на стр. 75, а затим нап. 73. на стр. 76: *Kroz Ljubovo je prolazio stari kaldrmisani put iz pravca prema Dubrovniku, kojim su se kretali i tu često bili pljačkani karavani s robom iz unutrašnjosti*, и даље нап. 81. на стр. 77: *Jugoistočno od Mrnjića, u prisojnoj strani golog i krševitog brda Repišta smješteno je staro površko selo Ljekova. Njegovi stanovnici su od davnina poznati kao kradljivci i drumski razbojnici*. Сличних примера има доста, па треба обратити пажњу и на нап. 83, 99, 112, 113, 116, 130, 182, 202 и 205.

³⁷ *Исѿо*, 580.

³⁸ *Исѿо*, 580.

³⁹ *Исѿо*, 581-582.

господство ви остало како ви се буде видећи.⁴⁰ У свим овим жалбама, молбама и преговорима очигледно мало места има за централну власт. Посебан положај најмоћнијих феудалних породица је погодовао сталним међусобним сукобима у њиховој борби за премоћ. Обласни господари теже да заокруже своје ингеренције унутар „руссага босанског“ на начин који би им обезбедио да лествица вазалних обавеза буде више формална него стварна. У Босни централна власт није била у стању да истакне свој утицај на укупној државној територији нити да установи спровођење неких основних правних постулата, па ни да пође путем унификације кривичног права или установљавања државних судова.⁴¹ Истовремено у Србији, у време владара из куће Немањића, посебно за владавине цара Стефана Душана, јака централна власт, по византијском узору, тежи да обезбеди личну и имовинску сигурност у свим крајевима. У Византији се управо централна власт борила против разбојништва, па је у законодавству систематизован низ чланова који се на разбојништво односи. У правном зборнику из XIV в, Синтагми Матије Властара, прави се разлика између кривичног дела крађе и разбојништва. Сматра се лоповом онај ко краде тајно и без насиља, док разбојник силом отима туђу имовину. Напади на село или кућу су кажњавани смртном казном.⁴² Казна за разбој-

⁴⁰ Исто, 582.

⁴¹ С. Ђирковић сматра да су феудални господари у својим областима били ефикаснији од раније централне власти и да је могуће поставити питање о вези између потреба за делотворним решавањем све бројнијих и сложенијих послова државне власти и образовања области феудалних господара. С. Ђирковић, *Руссика господа*, 16. Исти аутор разматра посебне околности у историјском развоју феудалних односа у Босни у свом ранијем раду: С. Ђирковић, *Остаци старије друштвене структуре у босанском феудалном друштву*, Историски гласник, бр. 3-4, Београд 1958, 155-164. О различитим начинима суђења видети Ђ. Тошић, *Управа и судство у средњовековној жуји Требиње*, Историски гласник, св. 1-2, Београд 1996, 7-18. О могућим потешкоћама приликом утврђивања судске надлежности видети С. Ђирковић, *Једна босанска краљевска пресуда*, Годишњак Друштва историчара БиХ, година XIX, 1970-1971, Сарајево 1973, 9-18.

⁴² С. Новаковић, *Матије Властара Синтагма*, СКА, Београд 1907, 101-103. А. Соловјев, *Законодавство Стефана Душана цара Срба и Грка*, Скопље 1928, 197-198. Т. Тарановски, *Историја српског права у Немањићкој држави*, II део, *Историја кривичког права*, Београд 1931, 98-100. О византијском утицају на Босну видети С. Ђирковић, *Босна и Византија*, Осамсто година Повеље босанског бана Кулина, 1189-1989, Посебна издања АНУ БиХ, књига Сарајево 1989, 23-35. С. Ђирковић, *Сусрећи великих цивилизација око 1300*. Југословенски историјски часопис, бр. 1-2/1975, 11-18.

ништво се обично изршавала на месту злочина. Страшни призори су били намењени заплашивању других потенцијалних извршилаца тешких кривичних дела. Генерална превенција је била најважнија брига управо централне власти и у Србији, где се казне за разбојништво још поштравају.⁴³ У Душановом закону налазимо низ систематизованих чланова (чл. 143, 145–149, 173) који су пуни претњи суровим казнама. Централна власт обавезује феудалце, старешине насебина и високе државне службенике да се систематски боре против професионалних лопова и разбојника. Наредује се: *разбојника и лојова да не буде ни у чијем њодручју.*⁴⁴ Цар законодавац не трпи никакву непослушност или млако и невољно извршавање наредби, па предвиђа објективну одговорност за оне старешине које не предузму одговарајуће мере да се обрачунају са разбојницима: *У коме се селу нађе лојов или разбојник, њо село да се расје, а разбојник да се обеси сѣрмоглавце, а лојов да се ослеи, и господар села њога да се доведе свезан к цару да њлаиши све њѡ је учинио лојов и разбојник одѡочейка, и ојейѡ да се казни као лојов и разбојник.*⁴⁵ Међу лицима којима се прети казном у случају да се у местима под њиховом управом нађе разбојник нико није изузет: *Такође кнежеви и ѡремићури и уѡравѡиѡели и ѡредсѡјојници и челници који се нађу да селима и кайѡунима уѡрављају, ѡи сви да се казне начином горе оѡисаним ако се нађе у њих лојов или разбојник.*⁴⁶ Властела крајишници су обавезни да чувају крајине, а тиме и друге области од упада разбојника са туђе територије. Уколико не би успео да спречи разбојнике да уђу у земљу и да однесу плен: *да ѡлаиши крајишник седмосѡруко.*⁴⁷ Цар не заборавља ни могућност да сам власелин у својој обести учини неко велико зло: *ако се ко од њих нађе да је оѡленио села и ѡуде и заѡро мимо закона. Уколико би то учинио: да му се узме ѡосед и ѡѡо буде саѡро да све ѡлаиши од свога и да се казни као ѡребеглица.*⁴⁸ Судски поступак је био у надлежности државних судова. Наредбе овлашћених судија су се морале извршавати, а они који би се

⁴³ Лексикон срѡског средњег века, 611–612.

⁴⁴ Нов чл. 145. Ат чл. 134, н. д., 195–197. Нов чл. 145 = Ат чл. 134.

⁴⁵ Нов чл. 145. Ат чл. 134, н. д., 197. Нов чл. 145 = Ат чл. 134.

⁴⁶ Нов чл. 146. Ат чл. 135, н. д., 197. Нов чл. 146 = Ат чл. 135.

⁴⁷ Нов чл. 143. Ат чл. 132, н. д., 195. Нов чл. 143 = Ат чл. 132.

⁴⁸ Нов чл. 142. Ат чл. 131, нн. д., 195. Нов чл. 142 = Ат чл. 131.

показали као непокорни могли су бити осуђени као *неислушници цареви*.⁴⁹

Државно уређење је у Босни било другачије него у Србији, па је и правни систем почивао на другачијим основама. У Босни није било закона који би важили на целој територији земље ни државних судова које би постављала централна власт. Основни облик судства су представљали патримонијални судови по феудалним областима. То је омогућавало феудалним господарима да према сопственим интересима и у складу са својом реалном снагом одржавају ред на својим територијама. У условима сталних размирица међу властелом, оружаних обрачуна и преотимања територија није било места за идеју о неопходности правне унификације, или о усталејеној класификацији опасних кривичних дела, као што су разбојништво или нарушавање сигурности људи и имовине.

⁴⁹ Нов чл. 148. Ат чл. 139, н. д., 197. Нов чл. 148 = Ат чл. 139.

BILJANA MARKOVIĆ

SOME ASPECTS OF THE PENALTY LAW IN THE
LAND OF PAVLOVIĆ'S*Summary*

During the Middle Ages, Bosnia was divided into the feudal regions without powerful central government. Its administration and legal system could not be organized on the principles of the legal unification. The patrimonial government acted within its own boundaries, providing legal security for population and goods in difficult circumstances, such as permanent conflicts and war operations. Written Bosnian sources from the first half of the XV century show that already complicated relations of the feudal world were even harder because of permanent danger of the Turkish attacks and robberies. The aristocratic family Pavlović tried, in such living conditions, to keep peace and order within its border, as much as it was really possible. The good relations with Dubrovnik were of vital importance, thus the special attention was given to them. From many documents it could be seen that the guarantees for personal and property protection were given to the citizens of Dubrovnik, especially to the business people, and on the other side, Dubrovnik gave the guarantees that the dependant people from the land of Pavlović's would not be taken to its territory. It was very hard to fulfill such guarantees, so there were many complaints because of breaking of the guarantees. The occasional armed incidents and robberies were solved between the authorities of Dubrovnik and feudal lords regarding the circumstances and with mutual efforts, but without precisely determined penalties and systematic penalty policy toward the perpetrators. While in Serbia legal unification, using the Byzantine model, was very important task of the central government and had its most vital support in the Legal Code of the Emperor Stefan Dušan, the legal particularism, and especially the patrimonial legal authorities corresponded more to the political circumstances in Bosnia.